

SPECIALISTHELSETJENESTENS BIDRAG I FOLKEHELSEARBEIDET

EN KORT OVERSIKT OVER TILTAK INNENFOR HELSEFREMMEDE OG
FOREBYGGENDE ARBEID VED HELSE STAVANGER HF (STAVANGER
UNIVERSITETSSJUKEHUS)

Lovgrunnlaget

Helsetjenesten som ytes fra Helse Stavanger HF er i all hovedsak regulert av kravene i spesialisthelsetjenesteloven¹. Hovedoppgavene til spesialisthelsetjenesten er omtalt i lovens kapittel 2, og omfatter ulike former for spesialisert undersøkelse og behandling samt beredskap og transportordninger. Videre er det lagt vekt på at sykehusene skal drive undervisning og forskning, jf. § 3-8, og spesialisthelsetjenesten har en lovpålagt forpliktelse til å inngå i nødvendig samarbeid og samhandling med kommunene, jf. § 2-1e.

Spesialisthelsetjenesteloven har ingen spesifikke krav som viser til pålagte oppgaver innenfor helsefremmende og forebyggende arbeid. I folkehelseloven² er det heller ikke stilt krav til spesialisthelsetjenesten eller helseforetakene.

Men selv om spesialisthelsetjenesten ikke har noen lovpålagte, spesifikke oppgaver innenfor helsefremmende og forebyggende arbeid, betyr det ikke at den ikke har noe å bidra med i dette arbeidet. Det er dette som skal drøftes videre i dette notatet.

Begrepsbruk innenfor forebyggingsfeltet

Selv om begrepsbruken på dette området er noe varierende og ikke alltid like presis, har det etter hvert avtegnet seg noen bruksmåter som det kan være verdt å merke seg.

Begrepet *helsefremmende arbeid* blir ofte brukt om grupperettede tiltak, uansett samfunnssektor, som har til formål å redusere sannsynligheten for at sykdom, skade eller funksjonssvikt skal oppstå.

Spesialisthelsetjenestens oppgaver

Sykehuset skal særlig ivareta følgende oppgaver

1. pasientbehandling
2. utdanning av helsepersonell
3. forskning, og
4. opplæring av pasienter og pårørende

Primærforebygging

Innebærer å styrke helsen og hindre at sykdom, skade eller lyte oppstår.

Sekundærforebygging

Handler om å stanse sykdomsutvikling og/eller å hindre tilbakefall.

Tertiærforebygging

Innebærer og hindre forverring og sikre best mulig liv med helsesvikten som foreligger.

---

¹ Lov av 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten.

² Lov av 24. juni 2011 nr. 29 om folkehelsearbeidet.

Eksempler på dette kan være trafikksikkerhetsarbeid i ulike former og tiltak for å regulere tilgangen til alkohol.

Forebyggende helsearbeid er et begrep som har et ganske vidt innhold. Men ofte blir det brukt om det vi gjerne kan kalle *primærforebyggende arbeid*. Dette omfatter tiltak som har til formål å redusere forekomsten av risikofaktorer hos enkeltmennesker eller grupper av mennesker for derved å redusere sannsynligheten for sykdom, skade eller funksjonssvikt. Eksempler på dette kan være tiltak for å påvirke inntak av fett- og sukkerholdig mat, kampanjer for å redusere bruk av alkohol og målrettede tiltak for bruk av beskyttelsesutstyr, som f.eks. kondom ved usikker sex.

Men i en del sammenhenger blir forebyggingsbegrepet strukket lenger. Når man f.eks. snakker om *sekundærforebyggende arbeid* vil det ofte handle om tidlig oppdaging av sykdom slik at man kan begrense videre utvikling og også få et bedre utgangspunkt for behandling. Tidlig diagnostikk av f.eks. kreft av ulike former kan omfattes av dette, likeledes f.eks. tidlig intervensjon ved psykisk sykdom eller mulig skadelig rusmiddelbruk.

Begrepet *tertiærforebyggende arbeid* kan også påtreffes, og da mener man ofte tiltak som blir iverksatt for å hindre at følgene av manifest sykdom blir verre enn nødvendig. Dette kan f.eks. omfatte tilrettelegging av fysisk bomiljø og sosiale rammevilkår slik at sykdom og funksjonshemminger ikke påvirker dagliglivets aktiviteter.

Ut fra de ovenstående definisjonene synes det umiddelbart ganske klart at selv om spesialisthelsetjenestens selvstendige oppgaver innenfor det helsefremmende og primærforebyggende arbeidet er avgrensede, har spesialisthelsetjenesten store muligheter til å bidra i det sekundær- og terciærforebyggende arbeidet på individnivå.

Som vi ser er det ikke alltid lett å putte aktivitetene inn i en av disse kategoriene. Flere vil kunne passe både inn i primærforebygging og i sekundærforebygging. Dette gjelder f.eks. både Health promotion hospitals og Lærings og mestringssenteret.

Pågående aktiviteter

Helsefremming

I Helse Stavanger pågår aktiviteter som kan defineres inn i denne kategorien. Disse er først og fremst rettet mot egne ansatte, som er ca. 7300 personer, men det vil også ha innvirkning på personene i nære relasjoner. Eksempler på helsefremmende tiltak er sykehusets sykkelkampanje, tilbud om røykesluttkrus, og bedriftsidrettslag som har mange aktiviteter. I tillegg så finnes en turgruppe som organiserer turer der hele familien kan delta.

Grønt sykehus

Helse Stavanger HF er miljøsertifisert etter den internasjonale miljøstandard ISO 14001: 2004. Målet er at vi skal være i fremste rekke innfor miljøvennlig drift av sykehus.

Røykfritt sykehus for ansatte i arbeidstiden

Forbud mot røyking for ansatte i arbeidstiden ble innført 5.mai 2014.

Motivasjonen er økt trivsel – inne og ute, bedre helse for de ansatte, samt at det oppleves naturlig at helseforetaket går foran som et godt eksempel her.

Personskaderegister

Vi registrerer når og hvilken aktivitet som fører til ulykker. Registrerer også tidspunkt og ulykkessted. Målet med dette er at disse registreringene over hendelsesforløp som rapporteres til helsemyndighetene kan brukes til å forebygge ulykker.

Primærforebygging

Når vi tenker primærforebygging på avdelingsnivå er det først og fremst rettet mot den enkelte pasient. Det dreier seg om informasjon og undervisning om f.eks. røykeslutt, viktigheten av aktivitet og nødvendigheten av riktig kosthold. På kirurgisk post er dette rettet inn mot flere spesialiteter. Fedmekirurgi, ortopedi, plastikkopererte, kar/thorax og cancer mammae. I medisinsk divisjon så er dette spesielt rettet mot pasienter med kroniske lidelser som diabetes, lunge og hjertesykdom. I tillegg så vil vi nevne pasientsikkerhetsprogrammet med fokus på bl. annet å forebygge fall, trykksår og infeksjoner. En viktig del av dette er også ernæringscreening av alle pasienter. Generelt så brukes ansatte i spesialisthelsetjenesten ofte som rådgivere ute i kommunene. Dette gjelder både i forhold til enkelt pasienter og i forhold til store pasientgrupper. Undervisning og rådgivning retter seg mot både helsepersonell i kommunene, og som allmennopplysning. Mye av dette følger naturlig av veiledningsplikten som spesialisthelsetjenesten har overfor kommunene og fastlegene.

Health promoting hospitals (HPH)

Helse Stavanger har i flere år vært medlem i Norsk nettverk for helsefremmende arbeid, HPH.

HPH søker å innarbeide en helsefremmende kultur i sin organisasjon gjennom implementering av helsefremmende verdier, strategier og standarder i sitt arbeid.

Psykiatrisk divisjon er den divisjonen i Helse Stavanger som har vært mest aktiv i arbeidet gjennom nettverket som har flere sykehus og organisasjoner i nettverket.

Vi har to områder sammen med både Helse Bergen, Helse Nord – Trøndelag, Jæren DPS m.fl. har prioritert i vårt helsefremmende arbeid. Det er fysisk aktivitet og ernæring.

Forskning viser at dette har stor innvirkning sammen det forebyggende og behandlingsmessige arbeidet på levealder og livskvalitet til mennesker med alvorlig psykisk lidelse.

Mennesker med alvorlig psykisk lidelse lever 15 – 20 år kortere enn befolkningen for øvrig. Dette kan vi være med å snu med å jobbe mer målrettet i det forebyggende og helsefremmende arbeidet i divisjonen. Samtidig som det også er en holdningsendring i måten vi tilnærmer oss i behandling og omsorg av mennesker med alvorlig psykisk lidelse. Det å ha større fokus på forebyggingsaspektet inn i behandlingen generelt.

Reisemedisinsk senter

Reisemedisinsk senter ved SUS tilbyr vaksiner og reiseråd.

Svangerskapskontroller

Tilbudet er frivillig, og det er lege eller jordmor som henviser. Fødepoliklinikken er i tillegg til rutineultral lyd et tilbud for kvinner med komplikasjoner i svangerskapet, eller kvinner som tidligere har hatt komplikasjoner. Kvinner med medisinsk sykdom som tilsier de trenger ekstra oppfølging under svangerskapet blir også henvist hit.

Sekundærforebygging

Innen sekundærforebygging foregår mye arbeid i de forskjellige divisjonene og avdelingene. Videre i dette notatet har vi kort beskrevet noen av aktivitetene.

Medisinstart – sjukehusapoteket i Stavanger

Som ett av 65 utvalgte utviklingsapotek i Norge skal Sjukehusapoteket i Stavanger prøve ut den nye apotektjenesten «Medisinstart» på pasienter som starter med en ny hjertemedisin, blodfortynnende, blodtrykk- eller kolesterolsenkende legemidler. Tjenesten skal gjøre pasientene bedre i stand til å mestre en hverdag med legemidler.

TIPS

Tidlig intervensjon ved psykoser

TIPS gir råd og veiledning dersom du er bekymret for at du selv eller noen du kjenner har psykiske problemer.

Mammografi – screening

Screening kan defineres som masseundersøkelse med en metode som har evne til å oppdage ikke-klinisk erkjennbar sykdom. Screeningstester skiller personer som trolig har sykdommen fra dem som trolig ikke har den aktuelle sykdommen.

Informasjonskampanjer

Sykehuset har hatt flere informasjonskampanjer. Ett aktuelt eksempel er tidlig intervensjon ved slag – SMIL

Mobilt intensiv team

Dette er ett samarbeid mellom sengepost- og intensivavdelingen for å hindre forverring i sykdomsutviklingen hos den enkelte pasient

Nyfødt screening på hørsel

Man finner ikke flere barn med hørselsnedsettelse, men finner de tidligere og dette har stor betydning for barnets talespråk senere.

Fracturscreening

Alle brudd som kommer til akuttpoliklinikk, og til innleggelse blir registrert. Siden vårt sykehus er det eneste stedet i vårt opptaksområde som behandler brudd, så vil dette fracturregisteret gjenspeile det epidemiologiske fracturmønsteret i regionen.

Profylaktisk behandling

Et eksempel på dette kan være når man fjerner bryst hos kvinner med genetisk disposisjon/stor risiko for brystkreft.

Pågående prosjekt på øyeavdelingen

Hvor man skal se på om oppmøteprosenten til unge diabetikere bedres ved at de ringer til pasienten i tillegg til å sende brev. Dette gjøres for å hindre utvikling av alvorlige øyekomplikasjoner.

Ruskonsulentordning for de somatiske avdelingene på Stavanger universitetssjukehus.

Målet med ordningen er å bedre behandlingskvaliteten for den lidelsen eller skaden pasienten er innlagt for ved å identifisere og intervensere overfor pasienter som samtidig har skadelig rusmiddelbruk. Det er særlig fokus på å oppdage pasienter med skjult alkoholproblematikk. I 2013 ble det registrert 555 henvisninger fordelt på 474 pasienter.

Prosjekt Nytorget – Tidlig hjelp og bedre samhandling

Prosjektet ble startet i 2012. Arbeidet retter seg spesielt mot barn og unge hvor vi vil forsøke å redusere varigheten av uoppdagede psykiske lidelser og rusproblematikk. Prosjektet er et samarbeid mellom Nytorget legesenter, Stavanger medisinske senter, Psykiatrisk ungdomsteam Stavanger, Barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling, TIPS og KORFOR.

Prosjekt selvmordsforebygging i Helse Stavanger HF og Helse Fonna HF sine opptaksområder.

Prosjektets målsetting er å redusere selvmord og selvmordsforsøk i Helse Stavangers og Helse Fonnas opptaksområder gjennom samhandling og målrettede tiltak mot utvalgte yrkes- og befolkningsgrupper.

POP – Prevention Of Psychosis.

Dette retter seg mot tilstander som bedømmes og være i risiko for psykoseutvikling

Ambulante tjenester – barnehabilitering

Tilbud til barn og unge under 16 år som har medfødte eller tidlig ervervede funksjonsnedsettelse, eller skader i nervesystem eller bevegelsesapparat. Dette er et tilbud om tverrfaglig habilitering, diagnostisering, utredning og behandling. Det gis også veiledning, kurs og undervisning av barn, pårørende og det kommunale hjelpeapparat.

I tillegg til tingene som allerede er nevnt drives det prosjekter rundt på mange forskjellige sengeposter som har fokus på sekundærforebygging. Ett eksempel som kan nevnes er prosjektet som har fokus på pasientenes munnhygiene for å forebygge ytterligere plager og sykdom hos pasientene.

Tertiærforebygging

All habilitering og rehabiliteringsvirksomhet har et helsefremmende og forebyggende element, jfr. definisjon på rehabilitering: tidsavgrensede, planlagte prosesser med klare mål og virkemidler, hvor flere aktører samarbeider om å gi nødvendig bistand til pasientens og

brukerens egeninnsats for å oppnå best mulig funksjonsevne – og mestringsevne, selvstendighet og deltakelse sosialt og i samfunnet.

I tillegg til individuell pasientbehandling har vi grupper for:

- Unge med generelle lærevansker eller lett utviklingshemning
- Psykoedukativ gruppetilbud for personer med Asperger syndrom
- Tidligfase kognitivt rehabiliteringsprogram
- Senfase kognitivt rehabiliteringsprogram (hjerneskolene)

Mobilt palliativt team

Er en tverrfaglig gruppe som bidrar med råd og veiledning innen lindrende behandling for pasienter med alvorlig sykdom som ikke kan bli friske. Tilbudet gjelder pasienter både i og utenfor sykehus i Helse Stavangers foretaksområde.

Gjennom samarbeid med helsepersonell i sykehus og primærhelsetjeneste vil MPT medvirke til å fremme livskvalitet ved å:

- lindre fysiske smerter og andre plagsomme symptomer
- tilby støtte ved psykiske, sosiale og eksistensielle problemstillinger
- gi støtte til pasientens familie og pårørende
- legge forholdene til rette for at pasienten skal kunne være hjemme mest mulig, også i livets slutfase dersom det er ønskelig.

Hjemmesykehus for barn

Barneavdeling 3E tilbyr ambulerende sykepleietjenester til noen av pasientene. Tjenesten er et tilbud til pasienter som er tilknyttet avdelingen, men som ikke trenger profesjonell hjelp 24 timer i døgnet.

Det er flere grunner til hvorfor vi ønsker dette tilbudet. Barn har det som regel best hjemme, der er de trygge og har sitt nettverk og sine relasjoner. Dette har innvirkning på helsen og har betydning for tilfriskning og trivsel. Søskene får en mer stabil familiesituasjon og foreldre/foresatte får en lettere situasjon med tanke på å ivareta foreldreoppgaver i eget hjem.

Nyfødtavdelingens ambulerende sykepleieteam (NAST)

Når et barn som er innlagt på nyfødtintensiv er medisinsk stabilt og klar for det, skal barn og foreldre få reise hjem så tidlig som mulig. Etter hjemkomst kan Nyfødtavdelingens ambulerende sykepleietjeneste NAST gi hjelp og oppfølging til dem som har behov for det.

Vardesenteret

Åpnet høsten 2014 og er ett samarbeid mellom Helse Stavanger og kreftforeningen. Målet er å skape en møteplass som fremmer livskvalitet, velvære og mestring for kreftpasienter og deres pårørende.

Lærings- og mestringssenteret

Lærings- og mestringssenteret(LMS) har som mål å øke pasienter og pårørendes kompetanse om egen situasjon, og dermed kunne bedre mulighetene til å mestre hverdagen best mulig. LMS arrangerer pt. kurs for 17 ulike diagnosegrupper, for eksempel: diabetes 2, HIV, ME, CP, coeliac (hittil i 2014 har det vært over 400 deltagere på coeliac-kurs). Kursene er delvis separat for voksne, unge og barn).

I tillegg til mange diagnosespesifikk kurs har LMS pårørendekurs i samarbeid med Pårørendesenteret som er på tvers av diagnoser.

LMS har et samhandlingsprosjekt knyttet til etablering av fagnettverk for opplæring. Dette prosjektet har pågått i nesten to år. Vi har hatt en kartleggingsrunde i kommunene i Helse Stavanger sitt nedslagsfelt og resultatet av det er «Vrimletorget» som er en uformell møteplass med stanspresentasjon av kommuner og brukerorganisasjoner, og faglig foredrag. Arrangementet er et samarbeid mellom Helse Stavanger og kommunene og brukerorganisasjoner. I tillegg har vi Påfyllseminar som er en faglig samling en gang pr år. LMS arrangerer kurs i helsepedagogikk og undervisningsmetodikk som er åpne for fagfolk både i kommunen og i spesialisthelsetjenesten og for brukerrepresentanter. Helsepedagogikk er en arbeidsmåte som fremmer et folkehelseperspektiv og er et viktig faglig fundament å ha med i forebyggende og helsefremmende arbeid. Lærings- og mestringssenteret har også et systematisk samarbeid med brukerorganisasjoner om opplæring og opplæringsbehov. Videre samarbeider vi med Næringsforeningen i Stavanger. For eksempel arrangerte LMS sammen en teaterforestilling i vår med fokus på inkluderende arbeidsliv.

Telefonoppfølging av pasienter etter hjemreise

Sykehuset har over lang tid, og fra flere avdelingen hatt rutiner for oppfølging av pasienter pr. telefon etter prosedyrer og inngrep som er polikliniske, eller ha kort liggetid.

Jobb Resept er et samarbeidsprosjekt mellom Avdeling for unge voksne og NAV Rogaland. Hovedmålet er å hjelpe pasienter til å få en reell arbeidserfaring i ordinære bedrifter parallelt med behandling.

Housing First er et samarbeidsprosjekt mellom Sandnes kommune og AUV som startet i 2013. Housing First er en metode for å få bostedsløse inn i egen bolig.

Mulige nye innsatsområder

Her er ett mulig område å utvikle bruken av kvantitativ informasjon fra spesialisthelsetjenesten i det kommunale oversiktsarbeidet. Samhandlingsutvalget arrangerte Strategisk ledermøte hvor folkehelsearbeid var hovedtema, og hvor bruken, og nytten av kvantitativ informasjon fra flere kilder ble drøftet. Til en viss grad så er slike data allerede i bruk, for eksempel i Kvinne- og barnedivisjonen hvor informasjon om sykdomspanorama deles med kommunene.

Ett annet område som vi ser kan ha potensialet fremover er BrukerPlan. Det er et verktøy for kommuner i det kommunale oversiktsarbeidet. Med BrukerPlan kan kommunene kartlegge omfanget og karakteren av rusmiddelbruk i kommunen. På oppdrag fra Helsedirektoratet har RPS-teamet/KORFOR ansvar for at BrukerPlan blir et landsomfattende kartleggingsredskap som alle norske kommuner tar i bruk. Ved utgangen av 2013 hadde 132 kommuner tatt redskapet i bruk.

Helse Stavanger har i dette notatet vist til flere områder hvor tiltakene som utføres har sammenheng med folkehelsearbeid. Listen er på ingen måte uttømmende, men viser likevel at det jobbes med folkehelse på flere arenaer også i spesialisthelsetjenesten.

Helse Stavanger håper at dette kan være ett godt utgangspunkt for videre samarbeid innenfor nettverket for Folkehelsearbeid.